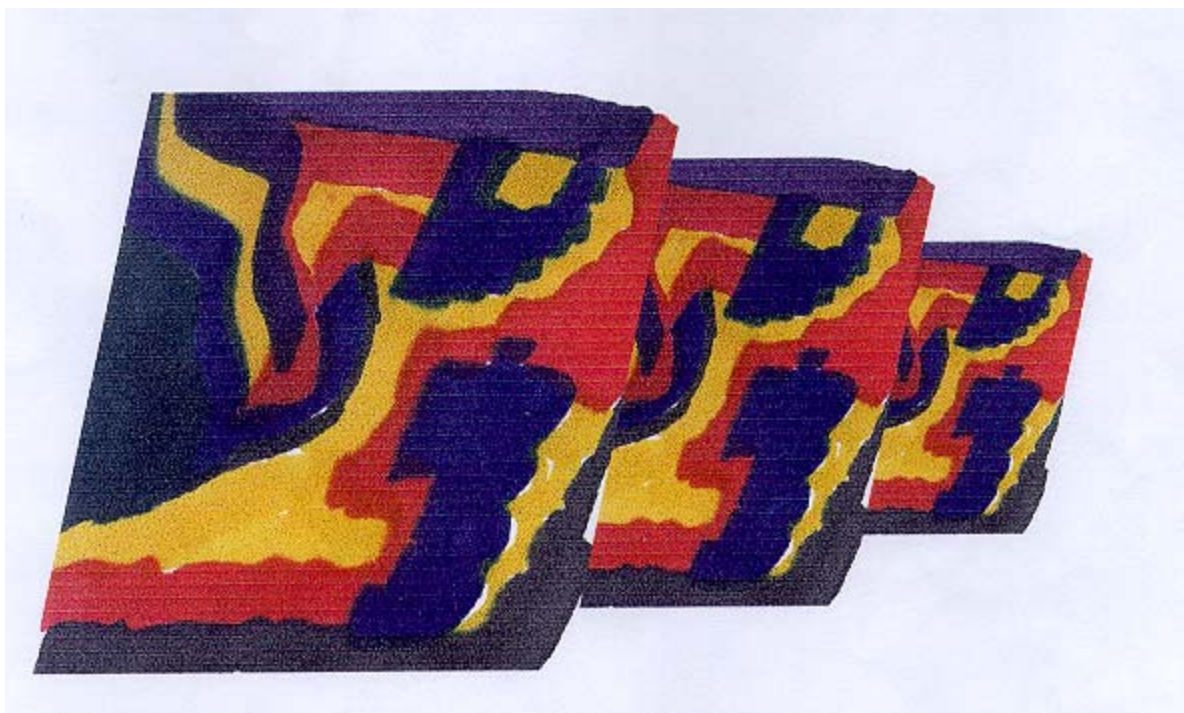

Utvecklings- och utvärderingscentrum (UUC)
Socialförvaltningen i Karlstad

Att lära av fosterbarn

*En metod för en arbetsgrupp att kontinuerligt följa upp avslutade
familjehemsplaceringar.*

*UUC-rapport nr 4
Karlstad, januari 2000*

*Yvonne Asplind
Monica Westberg*

Denna rapport och förslaget till uppföljningssystem har arbetats fram av socialsekreterarna **Yvonne Asplind** och **Monica Westberg**. Båda har mångårig erfarenhet av socialt arbete i Karlstad. Sedan flera år arbetar de på Familjerättsenheten med familjehem för yngre barn respektive tonårsbarn.

Arbetet med rapporten har skett under hösten 1999 tom jan 2000 på kvartstid och varit förlagt till UUC, i dess lokaler på Universitet i Karlstad.

Från och med februari 2000 arbetar Yvonne och Monica åter enbart på Familjerättsliga enheten, familjehemsgruppen och börjar att tillsammans med kollegorna tillämpa förslaget.

Yvonne kan nås på tel 054- 296077
eller per e-post: yvonne.asplind@karlstad.se

Monica har tel 054-296076
och e-post: monica.westberg@karlstad.se

Fax: 054-296082

Utvecklings- och utvärderingscentrum (UUC)

är en enhet vid socialförvaltningen i Karlstad.

Enheten har till uppgift att initiera, stödja och genomföra utvecklings- och utvärderingsprojekt inom **individ- och familjeomsorgens** ansvarsområde.

Verksamheten är lokaliserad till

Centrum för folkhälsoforskning (CFF) vid Karlstads universitet.

Postadress: UUC/CFF, Universitetet, 651 88 Karlstad

Vill du ha mer information ring eller skriv till oss:

Kristian Tilander, samordnare

Tel 054-7002544

e-post: kristian.tilander@kau.se

Annica Björnstad, utvärderare

Tel 054-7002545

e-post: annica.bjornstad@kau.se

Projektarbetare

Tel 054-7002546

Fax

054-7002523

Sammanfattning

Detta arbete initierades av familjehemsgruppen vid Socialförvaltningen i Karlstad utifrån ett behov av att hitta metoder att vidareutveckla familjehemsarbetet. Socialnämnden beslutade att avdela två personer på 25% vardera under tiden september 1999 till januari 2000 för att tillsammans med UUC, socialförvaltningens utvärderings- och utvecklingscentrum, utforma ett förslag.

Vår huvudfrågeställning är: *Hur ska vi bli bättre på att möta barnens och ungdomars behov i familjehemsvården?* För att få svar på denna fråga kommer vi att fortlöpande intervjua alla barn och ungdomar ett till två år efter avslutad familjehemsplacering. En central tanke är att hela arbetsgruppen ska vara delaktig i detta arbete och därigenom erhålla värdefull kunskap som leder till en vidareutveckling av arbetsmetoderna. Andra viktiga tankar är att metoden skall ge omedelbar feedback för socialsekreterarna och vara så enkel att använda att den kan bli ett naturligt inslag i det ordinarie arbetet.

I aktuell forskning har vi funnit motstridiga resultat och relativt lite kunskap som är användbar i det dagliga arbetet. Familjehemsarbetet är oerhört komplext, och det gör att vi behöver ta fram en metod för att inhämta och integrera kunskap i en fortlöpande dialog med placerade barn och ungdomar.

Vi har utformat en samtalsguide som vägledning och hjälpmedel vid intervjutillfällena. Den är indelad i sju huvudområden: nusiuationen, placeringen, kontakten med biologiska föräldrarna, tiden i familjehemmet, hur utflyttningen gick till, aktuellt nätverk och avslutning med frågor om hur man ser på framtiden. Det viktiga är att få fram fosterbarnets reflekterade erfarenheter utifrån sin egen historia och vad som har känts viktigt för dem. Intervjun och socialarbetarens egna reflektioner sammanställs i ett memo.

För att pröva relevansen i samtalsguiden har vi utfört några provintervjuer. Vi har funnit att samtalsguiden uppfyller sitt syfte. De ungdomar som deltagit i intervjuerna har gärna delat med sig av sina erfarenheter och åsikter. Vi har också intrycket att det har varit värdefullt för dem att få berätta sin historia. Trots deras sinsemellan helt olika upplevelser, är relationen med biologiska föräldrarna ett genomgående tema som har stor betydelse. Vi kunde se att de områden som ofta är komplicerade och svårbedömda för oss också beskrivs så av ungdomarna.

Vi har kompletterat samtalsguiden med en praktisk anvisning för hur den kan användas, för att underlätta vid intervjuerna och för att hjälpa nya medarbetare att sätta sig in i vårt arbetssätt.

Arbetsgruppen kommer att följa upp genomförda intervjuer under två dagar varje år. Socialarbetarna kommer då att tillsammans med en utomstående diskutera och sammanställa de erfarenheter man fått från intervjuerna, av diskussionen med arbetskamrater och tankar utifrån egna reflektioner. De memos som var och en har gjort kommer att vara en viktig kunskapsbas vid denna bearbetning. Resultatet av gruppens analys ligger därefter till grund för det fortsatta utvecklingsarbetet. Vi hoppas också att vi med några års mellanrum, får möjlighet att göra systematiska utvärderingar av arbetssättet i form av särskilda projekt som någon socialarbetare friställs från ordinarie arbete för att kunna utföra.

Arbetet har skett i en givande dialog med arbetsgruppen och vår handledare Kristian Tilander. Vi ser fram emot ett spännande och långsiktigt arbete där vi kommer att få mycket värdefull kunskap ifrån våra före detta fosterbarn. Vi är övertygade om att den kunskap och möjlighet till personlig feedback som intervjuerna ger, kommer att ge oss många nya tankar och idéer i familjehemsarbetet.

Innehållsförteckning:

Projektets bakgrund	5
Något om aktuell forskning	7
Processen i arbetet med projektet	9
Utveckling av samtalsguide och anvisningar till intervjuerna	12
Provintervjuerna	16
Hur går vi vidare	19
Slutord	19
Referenser	20

Bilaga: Samtalsguide	21
----------------------	----

Några frågor och svar om intervjuerna med de avslutade familjehems- placeringarna.	22
--	----

Samtalsguide	25
--------------	----

Registeruppgifter	28
-------------------	----

Förslag till informationsbrev	29
-------------------------------	----

Projektets bakgrund

Vi har båda arbetat med barnavårdsarbete i många år, först med utredning och behandling av barn som får illa och därefter inom familjehemsvården. Utredningarna som ledde fram till ett omhändertagande berörde oss alltid på ett speciellt och genomgripande sätt. Barnen som vi har placerat finns kvar inom oss. Hur har det gått för dem? Vi har ofta konstaterat att trots all kunskap och erfarenhet vi har förvärvat under årens lopp så vet vi egentligen väldigt lite om detta. Vad gör att en placering fungerar? Vilka faktorer är väsentliga? Kan vi bli bättre på att välja rätt familj till just det här barnet?

Vi känner en ödmjukhet inför den oerhörda komplexiteten som råder inom socialtjänstens barnavård. Ju mer vi vet - desto mer förstår vi hur lite vi egentligen vet. En familjehemsplacering blir mycket lyckad medan en annan inte alls blir bra, trots att förutsättningarna ifrån början verkar lika goda. Ett förlopp vänds i en positiv eller negativ spiral, och det är ofta svårt att se vilka faktorer som påverkar detta.

Det räcker inte med att vi vidareutbildar oss och inhämtar ny teoretisk kunskap. Visst är det värdefullt med steg-ett-utbildningen, visst går det att hämta ny inspiration i det moderna lösningsfokuserade arbetet. Det är bra men det är inte nog. Vi tycker det är viktigt att fråga dem det gäller, det vill säga de barn och ungdomar som varit placerade i familjehem under sin uppväxt. I vårt arbete behöver vi föra en dialog med dem det berör som kan stimulera egna reflektioner och reflektioner tillsammans med våra arbetskamrater. Detta för att vi ska fortsätta att utvecklas i vår yrkesroll och förstå både vår egen process och vår betydelse i arbetet med samhällets mest utsatta barn.

I den aktuella forskningen, både nationellt och internationellt, finns väldigt lite kunskap att hämta som är användbar för förståelsen för vad som sker i arbetet med familjehemsvården. En av de frågeställningar som forskningen dock ger ett entydigt svar på är socialarbetarens stora betydelse i ett familjehemsärende. Vi ser det som en utmaning att öka vår medvetenhet och kunskap om de verktyg som är verksamma i vårt arbete.

Vi kan aldrig få facit i hand och kommer alltid att få leva med att villkoren för varje familjehemsplacerat barn är unika och kräver sin egen bedömning och handlingsplan. Därför behöver vi utveckla våra arbetsmetoder där vi får möjlighet att inhämta kunskap ifrån dem det berör och möjlighet att stanna upp och diskutera och reflektera kring vårt arbete. Genom att arbeta långsiktigt och medvetet med detta tror och hoppas vi att den ökade kunskapen integreras och gör att vi blir säkrare i våra bedömningar och att vi vågar hitta nya och okonventionella lösningar tillsammans med de familjehemsplacerade barnen och ungdomarna.

För några år sedan medverkade en av oss i en intervjuundersökning i en socialbidragsgrupp. Det som framförallt har stannat kvar i minnet är två saker. Planeringen och genomförandet väckte mycket lust och energi hos socialarbetarna. Det andra var att socialbidragstagarna gärna kom och delade med sig av sina erfarenheter och synpunkter. Arbetet kändes mycket roligt och stimulerande.

I ett samtal i samband med en avslutad familjehemsplacering i våras uttryckte en flicka – *Du är faktiskt den första som verkligen frågar vad jag tycker.* Det var en flicka som inte hade haft det så bra i sitt familjehem. Det väckte mycket tankar och funderingar och förstärkte

behovet av att mer systematiskt och metodiskt börja prata med barn och ungdomar som varit placerade.

Hur har barnen upplevt vad som hänt? Har barnen upplevt att vi har lyssnat på dem och tagit dem på allvar? Har vi kunnat prata med dem så de har förstått?

Många intressanta rapporter har producerats genom åren, men få av dem har medfört några bestående förändringar i vardagsarbetet. Därför har en central frågeställning för oss varit – hur kan vi utveckla vårt arbete kontinuerligt i Karlstads familjehemsgrupp? Hur kan vi långsiktigt arbeta med metodutveckling och öka vår egen lyhördhet och beredskap till nytänkande tillsammans?

Under en utbildningsdag på försommaren var vi några ifrån familjehemsgruppen som satt och diskuterade eventuella kommande projekt och vad vi skulle ha lust att arbeta med. Det visade sig då att vi båda hade haft samma tankar var för sig. Vi hade precis landat efter en omfattande omorganisation. Vi hade blivit fler i vår arbetsgrupp, då även uppföljningsansvaret för våra fosterbarn lades över på oss. Det hade varit ett arbetsamt år då vi försökt få ihop fungerande arbetsrutiner och få till stånd ett bra arbetsklimat och en rimlig arbetssituation. Det var nu dags att gå vidare. Våra tankar var att skapa ramarna för ett gemensamt metodutvecklingsarbete, ett arbete som inte ska vara ett tillfälligt projekt utan en meningsfull del av vårt vardagsarbete. En central tanke i projektet har varit att det system vi har kommit fram till ska vara så enkelt att det blir naturligt att använda i vardagsarbetet och att resultaten ska bli användbara direkt för att utveckla verksamheten. Kan vi uppnå detta kommer det att bli ett prioriterat och meningsfullt arbetsredskap som ger oss ny energi och värdefull kunskap i det svåra familjehemsarbetet.

Något om aktuell forskning.

Vi har valt att ta upp några aspekter som vi funnit intressanta när vi läst litteraturen utan att göra anspråk på att ge en heltäckande redovisning.

Efter att ha läst en del aktuell litteratur och rapporter om familjehemsvården slås vi av alla motstridiga resultat man kommit fram till inom forskningen och svårigheterna att hitta jämförbara variabler. Vi frågar oss om detta överhuvudtaget är möjligt med tanke på den oerhörda komplexiteten i varje enskilt ärende. Bo Vinnerljung har gjort en översikt om "*Svensk forskning om fosterbarnsvård*."¹ Denna översikt innefattar också internationell forskning. De flesta undersökningarna bygger på insamling av olika registeruppgifter om vuxna fosterbarn. Där går att inhämta generell kunskap till exempel att fosterbarnen över lag har sämre skolprestationer än normalpopulationen. Det är en viktig kunskap i sig, men det ger ingen information om vad som är verksamt i ett enskilt ärende. Vi vet att det går bra för de flesta fosterbarn i vuxen ålder mätt med registeruppgifter, men det är svårt att hitta samband som förklarar varför en placering blir lyckad och en annan misslyckad. Registeruppgifterna ger egentligen heller ingen information om hur fosterbarnen mår.

Det finns två saker som man är överens om påverkar stabiliteten i familjehemsvården. Det ena är om barnet blivit placerat i låg ålder och det andra är att det råder goda relationer mellan fosterföräldrarna och de biologiska föräldrarna.

Nästan alla är överens om socialsekreterarnas viktiga roll framför allt för barnens kontakt med sina föräldrar. Ett par forskare går längre och menar att socialsekreterarnas insatser till och med har avgörande betydelse för hur det går i livet för både barn och föräldrar.

Intressant är att se hur olika forskare kan göra olika tolkningar av samma resultat. Den bedömning som socialsekreteraren gör av föräldrarnas förmåga till förändring i samband med en placering har visat sig stämma. En del forskare ser det som en bekräftelse på att en realistisk bedömning har gjorts, en annan ser det som en följd av en självuppfyllande profetia.

Alla forskare är eniga om att de stora förlorarna vid en placering är de biologiska föräldrarna, som ofta får en väsentligt försämrad situation.

Det finns lite forskning kring tonårsplaceringar trots att vart tredje barn som placeras i Sverige är tonåring. Psykologen Gunilla Lindén har skrivit sin doktorsavhandling i detta ämne "*Att bli fosterbarn i tonåren*".² Hon konstaterar att familjehemsföräldrar i den situationen blir vad hon kallar "vikarierande hållande" föräldrar. Med det uttrycket menar Lindén att fosterföräldrarna erbjuder barnet en relation präglad av empati och uthållighet som blir en bas från vilken ungdomen kan arbeta med sin relation till föräldrarna. Det är också viktigt att tonåringen känner en mening med placeringen och har ett hopp om återförening med sina föräldrar. Därtill är det nödvändigt att tonåringen känner sig bekräftad.

¹ Vinnerljung, B (1996) *Svensk forskning om fosterbarnsvård*. En översikt, Centrum för utvärdering av socialt arbete, (CUS) Liber utbildning.

² Lindén, G (1998) *Att bli fosterbarn i tonåren*. Om frigörelsen från internaliserade föräldraobjekt, Almquist & Wiksell, international, Stockholm, Sweden.

Familjehemmet behöver framförallt ha förmåga till empati och kunna ge tonåringen bekräftelse. I de fall en anknytning skett till familjehemmet konstaterar hon att tonåringen har gett upp hoppet om att kunna återförenas med biologiska föräldrarna.

I Jan Messings och Peter Westlunds "*Barnavårdens dramaturgi*"³ fann vi ett spännande sätt att redovisa ett ärende på. Framförallt gav deras metod att identifiera vändpunkter i ett ärende tankar om våra egna familjehemsplaceringar. Vi känner igen oss när vi läser om de komplicerade historierna som plötsligt ändrar riktning, ibland på ett positivt och ibland på ett negativt sätt. Det är en intressant infallsvinkel i våra kommande analyser av våra intervjuer.

Ulla Moberg-Hovmark har i sin uppsats "*Från anknytning till identifikation*"⁴ redovisat intervjuer med vuxna som varit fosterbarn. Vi har främst haft nytta av att se vilka frågor hon har ställt i sin intervjuundersökning för att få fram fosterbarnens olika grad av tillhörighet till sina familjehem.

"Så gick det se'n -fosterhemsplacerade på 70-talet.... hur mår de idag?"⁵ är en uppföljande studie av rapporten "Åtgärd Familjehemsplacering" som är gjord av Barbro Hansson och Margot Knutsson, Helsingborgs socialförvaltning. Utifrån vårt uppdrag fann vi denna rapport mycket intressant och användbar. De tankar och funderingar som vi har i vårt vardagsarbete kände vi igen i denna studie.

Deras studie bygger på en intervjuundersökning av trettioen vuxna fosterbarn. Den första studien gjordes för tio år sedan. De före detta fosterbarnen är idag i trettioårsåldern.

De konstaterar att socialtjänsten har misslyckats att ge många fosterbarn "en familj för livet". De som placerades före skolåldern har alla utom en sin tillhörighet hos familjehemmet. Av de som placerats i tonåren, fyra stycken, har alla behållit sin ursprungsfamilj. Endast en har kontakt med familjehemmet. De barn som varit placerade hos släktingar har förankring i båda familjerna. Det verkar dock som om de barn som varit placerade hos far- och morföräldrar har förlorat sitt nätverk tio år senare, då den äldre generationen gått bort.

Studien visar också att omplaceringar kan vara på både gott och ont. De konstaterar att flera barn borde ha omplacerats på ett tidigare stadium. Det är viktigt att utgå från de förhållanden barnen lever under.

I intervjuerna framkommer också att barnen efterlyser mer kontakt med sin socialsekreterare och en möjlighet att prata själv med dem. Som barn är det svårt att prata om svåra upplevelser.

³ Messing, J & Westlund, P (1997) *Barnavårdens dramaturgi*. Om konsten att strukturera ett arbete. IFO Dalarna, Dalarnas kommunförbund.

⁴ Moberg-Hovmark, U (1996) *Från anknytning till identifikation*. Intervjuer med vuxna "fosterbarn". Uppsats. S:t Lukas utbildningsinstitut, diplomutbildning i psykoterapi, Stockholm, Stencil.

⁵ Hansson, B & Knutsson, M (1998), *Så gick det se'n. Fosterhemsplacerade på 70-talet - Hur mår de idag?* Helsingborgs kommun. Stencil.

Processen i arbetet med projektet

Det var spännande att upptäcka att vi båda Yvonne och Monica, hade gått och funderat på var sitt håll om hur vi skulle kunna lära oss mer om vårt arbete inom familjehemsvården genom att prata med barnen. På en utbildningsdag i april 1999 fick vi tillfälle att diskutera våra tankar kring kommande projekt med varandra. Idén formulerades ihop med några i familjehemsgruppen. Vi förmedlade våra tankar vidare till verksamhetsledaren, som tyckte att våra tankegångar var spännande och värda att föra vidare till diskussion på ledningsnivå.

I Karlstad finns sedan 1998 ett utvärderings- och utvecklingscentrum, UUC. Här kan vi socialarbetare få tillfälle att fördjupa oss i något projekt på hel eller deltid en viss tid. Vi började med att ta en kontakt med samordnaren på UUC, Kristian Tilander. Han träffade hela familjehemsgruppen och vi diskuterade målsättning och vilka förutsättningar som skulle gälla för arbetet. Vi kom fram till ett förslag att två personer skulle frigöras på 25% vardera september 1999 till januari 2000. Detta mottogs positivt av ledningsgruppen. Socialnämnden beslutade att godkänna förslaget att ge ett uppdrag för att arbeta fram ett utvärderingsmaterial för avslutade familjehemsplaceringar. Syftet med arbetet är att få fram ett vardagsinstrument som kan fånga in synpunkter som kan leda fram till att familjehemsgruppen utvecklar och förändrar sitt arbete till det bättre för den placerade.

Karlstad kommun har årligen ca 125 barn under 20 år placerade i familjehemsvård. Detta är en grupp barn och ungdomar som växer upp under helt andra förutsättningar än barn som bor med en eller båda föräldrarna. Socialnämnden såg det som värdefullt att ha fokus på den placerade, fosterbarnet, och ta till vara på dennes synpunkter efter avslutad placering. UUC bekostade vikarietäckning på våra ordinarie tjänster.

I familjehemsgruppen var vi eniga om att en socialsekreterare från tonårssidan och en ifrån barnsidan skulle ingå i projektet.

Den grupp handläggare som ansvarar för alla barn som placeras upp till 12 år har både ansvar för att rekrytera och handleda / utbilda familjehem samt att följa upp barnen fram tills placeringen avslutas. I arbetsuppgifterna ingår också ansvar för att umgänget med biologisk släkt fungerar. Ibland blir det också bedömningar om hemflyttningar som görs när föräldrarna har lämnat kommunen.

Handläggarna för tonårsplaceringar ansvarar för att arbetsplaner skrivs och följs upp enligt den planering som finns ihop med tonåringen, föräldrarna samt handläggaren på Ungdomsenheten.⁶ Handläggarna för tonårsplaceringar har dessutom ansvar för tre kontrakterade hem, som arbetar på heltid med att vardera ta emot 3-4 ungdomar. Det finns också ett jourhem samt ca 10 familjehem som ingår i "tonårsprojektet". Dessa hem har fått särskild utbildning och erbjuds handledning varannan vecka.. Många av tonårsplaceringarna varar under korta tider och målsättningen har varit att familjehemmen ska finnas kvar för återkommande placeringar. Tonårshandläggarna utreder också släkt och nätverksplaceringar och handleder dem.

Vi var tre socialsekreterare som var intresserade av att arbeta med detta utvecklingsprojekt. Monica var given som tonårsrepresentant. Det var inte helt enkelt att avgöra vem som skulle vara den andra medarbetaren. Skulle vi lotta? Nej, vi bestämde oss för att fundera på var sitt håll, och som väluppfostrade socialarbetare kom var och en fram till att erbjuda den andre att ta platsen. Till slut blev det kriteriet "med längsta erfarenhet av familjehemsvård" det som fick

⁶ Ungdomsenheten ansvarar för utredning och behandling av ungdomar mellan 13 och 20 år.

avgöra. Det kändes trots allt bra att vi kunde resonera oss fram till en lösning utan lottens hjälp.

I september installerade vi oss i Kristians rum på Universitetet i Karlstad. Vi var fortfarande förundrade över att allt hade gått så fort från att första idén formulerades till att få möjlighet att konkret börja arbeta med detta. Vi befann oss plötsligt långt ifrån telefoner och besökande och det kändes lyxigt att i lugn och ro få börja arbeta med det här projektet som vi kände sådant engagemang inför. Vi började med att strukturera tiden, då vi insåg att risken var stor att vår tid skulle kunna naggas i kanten om vi inte ifrån början var noga med hur vi lade upp arbetet på våra 25%. Vi bestämde oss för att arbeta på företrädesvis fredagar, då vi trodde att det skulle innebära minst splittring ifrån våra ordinarie arbeten.

Vi började med att formulera huvudfrågeställningen – HUR SKA VI BLI BÄTTRE PÅ ATT MÖTA BARNES OCH UNGDOMARS BEHOV I FAMILJEHEMSVÅRDEN? Vi var överens om att det var barnens och ungdomarnas syn på familjehemsvården som vi var mest intresserade av. Det är de som självklart är huvudpersonen för allas insatser och omsorger. Vi hade sett väldigt lite forskning som redovisar fosterbarnens upplevelser och tankar om vad de upplevt av familjehemsvården. Det kändes både mest spännande och relevant att ha denna utgångspunkt.

Vi hade också intressanta diskussioner om kvalitativ och kvantitativ forskning. Vi pratade om hur den naturvetenskapliga synen på forskning har styrt under en lång tid, och hur andra strömningar börjar komma som ifrågasätter metoden och poängterar att vi måste hitta andra vägar inom forskningen än att enbart försöka kvantitativt mäta till exempel socialt arbete. Det pågår just nu en intressant diskussion om hur forskningsresultat kan förankras i den praktiska arbetssituationen på ett mer konstruktivt och meningsfullt sätt.

Detta var spännande att ta del av, då vi ovetande om detta hade haft som mål att vårt arbete ska leda fram till att hela arbetsgruppen deltar i intervjuundersökningen av de avslutade placeringarna under en tidsperiod av flera år. Vår tanke med detta är att kunskap integreras på ett unikt sätt när man själv är involverad i att inhämta den. Vi såg det som en stor utmaning att förankra våra tankegångar och arbete i familjehemsgruppen och väcka entusiasm och intresse hos våra medarbetare. *Vi har haft som ledstjärna att utforma arbetet så att det ska kännas enkelt, lustfyllt och meningsfullt – då och enbart då tror vi att det blir ett arbete som blir prioriterat och genomfört.* I planeringen bokade vi en heldag och en halvdag under hösten för att i seminarieform på UUC diskutera våra tankegångar och få inflöde från resten av familjehemsgruppen. Dessutom planerade vi in en ”startdag” för intervjuarbetena i februari 2000.

Redan innan sommaren 1999 började vi titta på litteratur tillsammans med Kristian, så att vi skulle kunna börja arbeta direkt i september med att läsa in aktuell forskning och rapporter som finns tillgängliga i ämnet. Vi tyckte båda att det var mycket roligt och lärorikt att ta del av detta. Det som var ändå mer intressant var diskussionerna som detta medförde, och med vilken entusiasm det mottogs av övriga gruppen när vi tog upp valda delar av materialet.

Våra diskussionslystna och engagerade medarbetare har varit en tillgång när vi funderat över en mängd frågeställningar, bland annat för och nackdelar med att intervjua egna eller andras placeringar. Vi har också kommit in på etiska frågeställningar, till exempel hur vi hanterar information om missförhållanden som kommer fram i en intervju, sekretessfrågor etc. I diskussionerna framkom också ett behov av att ha en detaljerad samtalsguide som hjälp vid

intervjuerna. Samtalsguiden omarbetade vi ett antal gånger. Den växte fram i en dialog mellan oss. Vi fick också värdefulla synpunkter av psykolog, leg. psykoterapeut och fil dr Kjerstin Almqvist, som har stor erfarenhet av barnintervjuer, främst med flyktingbarn. Gemensamt för dessa barn och familjehemsplacerade barn är att de ofta bär traumatiska upplevelser med sig.

Samtalsguiden omarbetade vi ett antal gånger och den provades i en intervju innan vi slutligen blev nöjda och kunde delge resultatet av denna till kollegorna. Vi ville utforma en samtalsguide som var och en avgör hur man använder. Det viktiga är att de olika områdena berörs i intervjun. Vi socialarbetare är olika och dem vi intervjuar är olika, därför har vi sett det som viktigt att inte skapa onödiga hinder för en fri berättelse.

Vi arbetade också fram en praktisk anvisning. Konkreta ”frågor och svar” om intervjuerna. De utgick från de frågeställningar som diskuterades på interna seminarier med arbetsgruppen. Då intervjuerna är tänkta att fungera över en längre tid är det viktigt att nya medarbetare lätt kan sätta sig in i vilka diskussioner som har legat till grund för utformningen av intervjuguiden och varför vi gör den här intervjun.

Vid vår andra träff med hela arbetsgruppen valde vi att spela upp några utdrag av en inspelad intervju. 10 minuters inspelat material väckte så mycket tankar så vi kunde ha fyllt en hel dag med intressanta diskussioner bara med detta! Stärkt av denna erfarenhet fortsatte vi att göra ytterligare ett par intervjuer, bl. a för att se skillnaden mellan att intervju en känd resp okänd person i detta sammanhanget.

Efter genomförd intervju gjorde vi ett så kallat memo. Detta är ett sätt att sammanfatta det som har känts viktigast i en intervju utan att göra anspråk på att vara en heltäckande sammanfattning. Det är också viktigt att egna tankar och reflektioner ges utrymme.

En viktig frågeställning har också varit att hitta en bra form att ta tillvara intervjuerna på. Vårt förslag till arbetsgruppen har varit att avsätta ett par dagar per år för att ha ordentlig tid för genomgång av intervjuerna. Var och en skall då ansvara för att redovisa sina intervjuer och sina reflektioner över svaren. I en efterföljande diskussion försöker vi dra lärdomar av materialet. Förslaget mottogs positivt av gruppen.

Vi har som målsättning att **alla fosterbarn skall intervjuas en till två år efter avslutad familjehemsplacering**. I diskussionerna har det framkommit att flera i gruppen har barn där placeringen avslutats längre tillbaka i tiden, och som man skulle vilja göra en intervju med. Här konstaterar vi återigen att det är nyfikenheten och lusten som styr. Var och en som vill intervju ”gamla” placeringar gör naturligtvis det.

Utveckling av samtalsguide och anvisningar till intervjuerna.

De första diskussionerna vi hade kring intervjun var - skulle det vara en kvantitativ eller en kvalitativ intervju? Skulle det vara en intervju där vi skulle kunna dra ut staplar och statistik eller skulle det vara en intervju där vi lyssnade till den placerades historia? Vi var båda överens om att det var ett samtal vi ville föra under intervjun som gav utrymme för oväntade svar men där vi ändå kunde följa någon form av linje.

Det viktiga var att få tillgång till vad de som varit placerade tyckte var väsentligt eller vad de tyckte var viktigt att förändra. Helt enkelt lyssna till deras historia kring placeringen. Vi fick under det första interna seminariet, mandat från övriga arbetskamrater och arbetsledning att det var något de alla kunde acceptera.

Det framkom emellertid önskemål om någon form av guide med frågeställningar som man kunde följa under intervjun. Vår kollegor önskade även att vi skulle identifiera ett antal grundläggande faktauppgifter som kunde hämtas ur akterna. De faktauppgifter vi kom fram till att vi ville ha med handlar om kön, ålder, placeringsparagraf, placeringsens längd, om placeringen är gjord i "nätverket", är det en omplacering, är det en tonårsplacering och intervjudatum. Vi lade lite senare till möjligheten för socialsekreteraren att kommentera orsakerna till varför en intervjun inte kunnat genomföras. Vi ser det som viktigt att även kartlägga varför intervjuer inte kan genomföras, eftersom anledningarna kan vara många. (Bilaga, registeruppgifter)

Den andra frågeställningen som vi kom att diskutera och som inte var självklar, var frågan om när intervjun skulle göras. I början hade vi tänkt tre till nio månader efter avslutad placering, men det visade sig vara något som vi senare fick omvärdera..

Vid samtal med Kjerstin Almqvist, som har egna erfarenheter utifrån sitt arbete med flyktingbarn, lade hon fram synpunkten att det borde gå cirka två år, för att göra det möjligt för den placerade att få distans och en möjlighet att reflektera kring placeringen och för att kunna ta fram både det som varit bra och dåligt i sina upplevelser. Vi har nu bestämt oss för att göra intervjun cirka ett till två år efter avslutad placering. Detta efter att arbetsgruppen uttryckt önskemål om en kortare uppföljningstid. Den flexibla uppföljningstiden möjliggör en egen bedömning om när intervjun kan göras beroende på de omständigheter som föreligger.

Hur gammalt kan ett barn vara för att kunna intervjuas? Vi har valt att inte sätta någon nedre gräns utan det får den som känner barnet avgöra. Är det ett minderårigt barn är det viktigt att föräldrarna ger sin tillåtelse. Det är viktigt att barnet vet att det är OK för föräldern att vi gör intervjun. Först då kan de vara fria att ge de svar de själva vill.

En annan situation, där vi bör avstå från att intervju är om barnet/ungdomen flyttat hem i en konfliktsituation. Det kan i de situationer bli alltför svårt för barnet/ungdomen att uttrycka vad han/hon känner.

Intervjun skall vara helt frivillig och tackar någon nej är det bara att acceptera det. För vår egen del kan det vara viktigt att få ett skäl till ställningstagandet.

En annan grupp som vi valde att inte intervju är de, framförallt ungdomar, som är "jourplacerade". Detta framförallt för att frågorna rör sig över längre tid och för att arbetsbelastningen med att göra intervjuerna inte skall bli alltför stor.

Vi har försökt se hur många intervjuer det kan bli per år och då i vårt dataregister sökt på kategorin "avslutade ärenden" för 1998 och fram till och med 31 augusti 1999. 1998 var det

16 ärende och under del av 1999 18 ärende. Det är inte heltäckande att ha kategorin ”avslutade ärenden” som grund för sökning i våra register, eftersom vi märker att en del ärenden saknas. Även om vi idag inte har exakta siffror räknar vi med att det blir två till tre intervjuer per handläggare/år.

En annan viktig sidoaspekt av att följa upp placeringarna blir att det ger den placerade en möjlighet att bearbeta och ställa frågor kring sin placering. Deras åsikter blir viktiga och de blir tagna på allvar, eftersom det handlar om deras tankar och känslor. Att vara tillfrågad om viktiga frågor ger den tillfrågade stimulans och tillfälle till reflektioner som kanske annars inte skulle formulerats.

Skall vi intervjua ”egna”⁷ placeringar eller andras? Vi tror det finns fördelar och nackdelar i båda fallen. Vi har i våra provintervjuer valt att testa vår samtalsguide i relation till ungdomar som vi har olika kontakt med. I ett fall gjorde en av oss omhändertagandet och placeringen för nitton år sedan. I en annan intervju hade intervjuaren aldrig tidigare träffat ungdomen. Vår samtalsguide fungerade bra i båda intervjuerna trots helt olika utgångslägen. Vi tror att det viktigaste i intervjusituationen är att vi är nyfikna och beredda att lyssna till barnets/ungdomens historia. Har intervjuaren egna funderingar och frågor är det viktigt att ta fram dessa och ge sig själv möjligheten att få svar direkt från den som varit placerad. Vi ser detta som en unik möjlighet att få feedback på vårt eget arbete.

Helt klart är att vi har känslomässigt berörts på ett helt annat sätt, när vi gjort intervjuer med ungdomar som vi varit ansvariga för. En annan fördel om man intervjuar någon man känner är att det finns en relation, som kan bidra till skapa trygghet i intervjusituationen. Det kan samtidigt vara en nackdel om barnet/ungdomen inte känner sig helt fri att uttrycka det den vill och tycker. Detta är ju mer eller mindre medvetna reaktioner och det kan vara en önskan att vara till lags eller barnets/ungdomens fantasier om vad vi vill höra. Vi tror att i praktiken kommer vi att göra både och, eftersom avslutade placeringar är till antalet fler på ungdomssidan och att vi inte alltid har personalkontinuitet. Vi får tillåta oss att det blir olika och låta socialsekreterarnas önskningar och den faktiska arbetssituation styra vilket man väljer.

Vi anser att det är viktigt att socialarbetaren ger sig själv ordentligt med tid, den dag som intervjun skall genomföras. Eftersom vi vet att socialarbetare har svårt för detta vill vi ge följande rekommendation: ***Det är bra att avsätta en hel dag för intervjun så du kan förbereda dig i lugn och ro och efteråt reflektera kring de tankar och känslor som intervjun väckt. Detta ger också en möjlighet att i nära anslutning till intervjun skriva ditt memo.***

Var och hur skall intervjuerna göras? Var intervjuerna skall äga rum, bör den som skall intervjuas få avgöra. Där vederbörande känner sig trygg, oberoende om det är i hemmet, hos oss eller på ett café, där kan intervjun göras. Vi har gjort mallar för hur ett brev både till den vi vill intervjua och till föräldrarna kan se ut. (Bilaga) Vi tänker också att i samband med avslutningen av placeringen ska vi informera barnet/ungdomen eller skicka ett informationsbrev om att vi kommer att höra av oss om cirka ett år för att göra en intervju. (Bilaga)

Hur ska vi genomföra intervjun? Våra provintervjuer har vi spelat in på band och sedan fått utskrivna. Detta gjorde vi framför allt för att kunna bedöma om samtalsguiden fungerade i

⁷ Med ”egna” placeringar menar vi de fosterbarn för vilka handläggaren hade ansvar vid placeringens upphörande.

samtalssituationen. Vi kunde konstatera att det blir långa intervjuer, som tar tid att skriva ut och som i vardagsarbetet kan bli något svårhanterligt. Ett annat sätt är att göra stödanteckningar och sedan efter intervjun skriva en kort sammanställning i form av ett memo. Materialet sparas fram till den årliga uppföljningen av intervjuerna.

Under själva intervjun kan vi använda oss av hjälpmedel. Ritandet av en livslinje skulle kunna underlätta själva samtalet om den intervjuade varit placerad flera gånger och på olika ställen. Livslinjen är en tidsaxel, där vi med hjälp av barnets ålder kan följa när viktiga förändringar skett i den intervjuades liv. Denna linje kan hjälpa barnet att sortera traumatiska händelser i en logisk följd och göra det hela mer förståeligt för barnet. Deras svåra upplevelser kan medföra att det blir luckor i deras berättelse.

De frågor vi ställer bör vara så konkreta som möjligt; hur, var och när, vad tänkte de? Det är viktigt att det får vara den intervjuades egna bilder och berättelse som kommer fram. Vi bör undvika frågor kring känslor eftersom det kan förvirra och blockera den intervjuade.

När vi träffar barnet/ungdomen för intervju är det viktigt att vi rakt och ärligt talar om vem vi är och varför vi vill göra intervjun. Har vi en tidigare relation kan vi referera till den. Vi anser det också viktigt att normalisera intervjun och att vi berättar att det är flera barn och ungdomar som är placerade och att vi gör intervju med alla efter avslutad placering för att ta tillvara deras erfarenheter.

Samtalsguiden är indelad i sju avsnitt:

1. *Nusituationen*: Vi börjar med nusituationen eftersom det är neutralt och känns naturligt i ett inledande samtal. Hur ser deras vardag ut, när det gäller skola/arbete, bostad samt fritidsintressen. Här frågar vi också vilka personer som är viktigast idag.
2. *Placeringen*: Vad är det första du kommer ihåg kring placeringen? Vet du varför du blev placerad och hade du själv någon möjlighet att påverka placeringen? Vi ställer frågor kring omplaceringar med samma innebörd. För att få kunskap kring vår yrkesroll ställer vi frågor kring vår roll i placeringen och under deras tid i familjehemmet. Här kommer också frågor kring träffar där till exempel arbetsplaner lagts upp.
3. *Biologiska föräldrar*: Hur såg mötena ut med släkt och andra för barnen viktiga personer. När, var, hur träffades de? Hur skulle de velat haft det? Här försöker vi också få fram föräldrarnas inställning till placeringen och om barnen/ungdomarna haft någon att prata med, när de varit oroliga för sina föräldrar.
4. *Familjehemmet*: Hur såg tillvaron ut i familjehemmet, vem hjälpte dem med praktiska saker och vem var det de vände sig till, när de behövde det? Vi har också en fråga kring hur det är att leva i en annan familj, om de kommer ihåg något speciellt roligt eller besvärligt. Hur såg kontakten mellan familjehemmet och de biologiska föräldrarna ut? Fick barnet/ungdomen det stöd eller den hjälp som de behövde?
5. *Utflyttningen*: Vad var anledning till flyttningen och vem hjälpte och stöttade i detta läge? Hade de själva möjlighet att påverka sin situation? Hur skulle de själva velat ha det?

6. *Nätverk*: Vilket nätverk finns idag kring barnet/ungdomen? Hur ser kontakten ut med familjehem och de biologiska föräldrarna?
7. *Avslutning*: Här kommer en hypotetisk fråga in, som handlar om hur de tror att deras liv sett ut om de inte blivit placerade? Vi har också valt att ställa en framtidsfråga om hur de tror att deras liv ser ut om tio år? Detta för att försöka få fram deras förhoppningar och tilltro till framtiden. Mot slutet av intervjun frågar vi om det är något ytterligare de vill berätta som vi inte frågat om. Intervjun avslutas med att vi frågar hur det varit att bli intervjuad.

I avslutningsfasen är det viktigt att ge den intervjuade feedback. Det är väsentligt att vi uttrycker tacksamhet för att de velat dela med sig av sina erfarenheter och att de gjort det på ett bra sätt. Vi informerar dem om vad som kommer att hända med deras berättelse. Att deras erfarenheter av att vara fosterbarn kan hjälpa andra barn i framtiden genom att vi får mera kunskap. Är det något allvarligt missförhållande som vi behöver gå vidare med, måste vi berätta det för barnet/ungdomen. I första hand får vi gå tillbaka till vår arbetsgrupp med problemet och diskutera det där. Beroende av vad problemet är och vad vi tänker göra med det, kan ytterligare kontakt behöva tas med den intervjuade. Vi ger vårt namn och telefonnummer till den intervjuade i fall de skulle behöva nå oss senare. Det kan komma frågor om att de vill läsa sina journaler eller om de har andra funderingar och då får vi hjälpa till med det.

Provintervjuerna.

Vår målsättning ifrån början var att göra sammanlagt fyra provintervjuer. Syftet var i första hand att pröva om vår samtalsguide kändes relevant utifrån det vi vill uppnå med vårt arbete. Efter tre intervjuer samt ett telefonsamtal med en tonåring som avböjde personlig intervju bedömde vi att materialet var tillräckligt för att vi kunde se att samtalsguiden och anvisningarna till intervjuerna verkade fungera väl utifrån vår målsättning.

Den första intervjun genomfördes med en flicka som bott i familjehem sedan 11 års ålder och flyttat till eget boende för drygt ett halvår sedan. Denna flicka, som en av oss följt under 1,5 år, var självskriven att intervjua utifrån att samtalen med henne under avslutningsfasen var en inspirationskälla till att påbörja det här arbetet. Hon var också starkt motiverad till att lämna sin berättelse när hon tillfrågades i samband med avslutningen. Intervjun genomfördes på socialförvaltningen, då detta var OK för henne.

Flickan var alltså inte helt okänd för intervjuaren och det hade framgått att hon inte hade haft det så lätt i sitt familjehem redan tidigare. Det var ändå en mycket omskakande upplevelse att få ta del av hennes historia. När vi avslutade intervjun sa hon – Det var ju ändå så länge sedan som mycket av det här hände, nu måste väl mycket vara annorlunda inom familjehemsvården!? Länge sedan – det var 10 år för flickan. Hur mycket har förändrats under de här 10 åren? Vi konstaterar att 10 år inte känns som så lång tid för oss som för henne.

Det som främst stannade kvar i minnet efter intervjun var hur utsatt den här flickan hade varit. Hon hade egentligen aldrig knutit an och funnit sig tillrätta i familjehemmet. Detta kunde hon bara prata om med sin mamma, som inte hade kraft att agera i frågan. Hon såg socialsekreteraren som allierad med familjehemmet, och trodde att hennes situation skulle förvärras om hon pratade om detta, då hon förutsatte att socialsekreteraren skulle föra vidare allt hon sade till fosterföräldrarna. Hon hade önskemål om att få vara hos en släkting, som hon visste ville ha henne, men som hon aldrig fick tillfälle att prata om. Det är också slående att höra hur besluten om kontakt med den biologiska släkten har utformats utifrån hur de vuxna har bedömt skulle var det bästa för henne. Flickan konstaterar att det säkert var utifrån en god tanke om skydd, men att hon är helt säker på att hon hade mått bättre av mer kontakt. Ingen frågade henne. Trots att flickan upplevt stora svårigheter kan hon ändå göra bedömningen att om hon inte hade blivit placerad hade hon troligtvis inte varit där hon är i dag. Hon strålar av lycka när hon beskriver sin lilla 1:a, sitt jobb, pojkvännen och husdjuren. Hon har just nu mycket stöd i sin kontaktperson, men annars är det endast den biologiska släkten som är hennes nätverk. Under en period trodde hon aldrig att hon skulle flytta ifrån sitt familjehem överhuvudtaget, hon beskriver det som att hon förberedde sig för detta då hon inte såg någon utväg ur det.

Intervjun väckte många tankar i arbetsgruppen, när vi delgav dem den. Vi diskuterade svårigheterna i vårt arbete att hitta en balansgång mellan de biologiska föräldrarnas, barnens och familjehemsföräldrarnas behov när det gäller umgänge. Ett umgänge som upprör och ställer till det – vart går gränsen? Hur kan vi bli bättre på att få barnen att våga prata om det som är väsentligt för dem? Vad var det för mekanismer som gjorde att flera experter med stor samstämmighet, betraktade denna flicka som så omogen att hon inte förväntades kunna flytta hemifrån?

Vilken betydelse hade det för flickans utveckling att socialsekreteraren lyssnade på hennes önskemål om utflyttning och såg hennes kapacitet att klara ett eget boende?

Det var verkligen härligt att ta del av den enorma glädje som flickan uttryckte under intervjun kring sin situation idag. En väl utvecklad förmåga till att reflektera kring sin situation gör att framtiden för den här flickan känns förhoppningsfull.

Det var värdefullt att få feedback på de tankar och funderingar man haft som handläggare i ärendet, och också kunna få tillfälle att föra en dialog.

Den andra intervjun genomfördes med en för intervjuaren helt okänd person. Pojken valde att bli intervjuad hemma i sin bostad, då det kändes tryggast för honom.

Den här pojken ville också gärna berätta sin historia. Han hade flyttat ut ifrån sitt senaste familjehem 1,5 år tidigare och hade nu fått distans till det som hänt honom. Efter intervjun konstaterade han att det var bra att det gått lite tid efter placeringen innan intervjun genomfördes. Annars hade det nog varit för jobbigt.

I hans historia framkom att han och hans syskon inte hade haft det så bra i sitt första familjehem, och de hade omplacerats efter några år. I det nya familjehemmet hade det blivit bättre och han har fortfarande ett gott stöd hos dem. Han hade också fått god hjälp med att arbeta med tidigare traumatiska upplevelser, som han nu kunde se var värdefullt även om det då hade känts jobbigt. Den här pojken var också mycket nöjd med hur hans liv gestaltade sig nu. Det som slog mig mest i denna intervjun var hur bärande hans kontakt med föräldrarna varit för honom genom de olika placeringarna. Han beskriver idag hur de har varit och är de viktigaste personerna för honom även om han inte har kunnat växa upp hos dem.

Den här intervjun väckte både mycket sorg och glädje. Det är smärtsamt att höra hur ett barn har haft det svårt i sitt familjehem. Det känns bra att se hur de biologiska föräldrarna kan finnas med som en trygghet hela vägen under uppväxten i ett familjehem och att en omplacering inte alltid är av ondo. Pojken är nöjd med att både ha det senaste familjehemmet och sin biologiska släkt att vända sig till. Han är mycket klar över vad han kan få stöd i hos vilka personer. Skönt när ungdomarna har det nätverket! Det var också glädjande att se att han kunde reflektera kring hur han hade haft det och inte hade fastnat i någon bitterhet över hur hans första år i familjehemmet hade gestaltat sig. Även den här pojken såg framtiden an med tillförsikt.

Intervjun gav mycket värdefull information även om möjligheten att få personlig feedback på sitt arbete saknas eftersom intervjuaren inte varit handläggare för pojken.

Vår tredje intervju var med en flicka, som varit placerad sedan 1 ½ års ålder och som nu vid tjugooett års ålder nyligen blivit vuxenadopterad. Placeringen upphörde för cirka två år sedan. Det är en intervju utifrån att den som intervjuade var samma person som för snart tjugo år sedan omhändertog och placerade henne. Hon ville gärna berätta sin historia och hade en hel del funderingar utifrån vilka grunder barn placerades. Hon har haft det mycket gott och tryggt i sitt familjehem och känt sig accepterad och älskad. Hon har hela tiden haft kontakt med främst sin biologiska mamma och den relationen har av och till varit konfliktfylld. Det var smärtsamt för henne att inse mammans beroende av droger och att hon inte slutade med dem då hon bad henne. Just nu har de en sporadisk kontakt som styrs av flickan. Flickan återkommer gång på gång till sin mamma under intervjun, och det är tydligt att denna relationen inte är enkel för henne att hantera och förhålla sig till.

Flickan är idag nöjd och glad åt sin tillvaro. Hon har arbete och lever med en något äldre man och ett av hans barn. Hon har tät och regelbunden kontakt med sitt tidigare familjehem och ser dem som sin familj.

Denna intervju väckte mycket känslor och gav intervjuaren en hel del svar på funderingar som varit genom åren hur det blev för henne. Hon kan beskriva mycket gott och att hon fått en familj som kommer att följa henne genom livet. Samtidigt beskriver hon det smärtsamma i att ha en mamma, som är inne i ett aktivt missbruk. Kan vi förbereda barnen bättre och hjälpa dem att acceptera verkligheten som den är? Denna flicka hade en önskan att läsa sina journaler och vi bestämde att ses igen och göra detta.

Den pojken som avböjde intervju gjorde det för att han ”inte varit fosterbarn”. Han hade bott några år hos en släkting i sitt nätverk tillsammans med sin bror, och nu flyttat tillbaka till pappa. Han konstaterade att de fick bestämma själva i slakten, det var främst hans pappa som tog beslut. Han har idag kontakt med sitt tidigare familjehem, och är mycket nöjd med hur han och brodern har haft det. Pojken konstaterar att vi alltid har lyssnat på honom på socialförvaltningen, men att nu har han så mycket att göra på gymnasiet så det räcker till.

Vi hade förväntat oss att några ungdomar inte ville ställa upp för en intervju. Anledningen som den här pojken angav var dock oväntad, och vi konstaterade att det är viktigt att vi också kartlägger orsakerna till varför en person inte vill delta.

Intervjuerna har känts spännande och meningsfulla att göra. Det har fungerat väl att direkt efter intervjuerna sammanfatta de viktigaste synpunkterna och reflektionerna i memos. När vi har gått igenom intervjuerna som skrivits ut ifrån bandet och tillsammans jämfört med vad vi har skrivit i våra memos har vi funnit att detta är ett mycket enkelt och användbart sätt att sammanfatta den viktigaste informationen på. Det är spännande och lärorikt för en själv att höra intervjun på band, men utifrån syftet med arbetet tror vi att det räcker att genomföra intervjun och ifrån sitt eget huvud och känsla göra ett par sidors sammanfattning.

Det som vi också direkt kan se i de här tre intervjuerna är att centrala teman som vi ofta upplever som svåra i vårt dagliga arbete också beskrivs som centrala av ungdomarna. I alla tre intervjuerna framkommer till exempel de biologiska föräldrarnas enormt stora betydelse, fast på olika sätt. I den första intervjun framkommer saknaden av kontakt. I den andra beskrivs kontakten med föräldrarna som helt avgörande för pojkens välbefinnande både under placeringen och som vuxen. I den tredje intervjun framkommer att flickan har knutit an till familjehemmet och som bekräftelse på tillhörigheten till dem är hon nu vuxenadopterad. Trots att hon varit i familjehemmet sedan hon var helt liten är det kontakten med sin biologiska mamma som hon nu sliter med som vuxen. Frågan om våra ungdomars förankring och identitet är oerhört komplicerad och också spännande att ta del av.

Vi har känt oss nöjda med samtalsguiden. Den har fungerat bra som hjälpmedel under intervjuerna och vi har med hjälp av den fångat in de mest centrala bitarna i familjehemsvården.

Intervjuerna ger mersmak, och vi ser fram emot spännande diskussioner när hela arbetsgruppen påbörjar detta projekt!

Hur går vi vidare?

Hur kommer vi att arbeta vidare med våra intervjuer? Vi har tänkt att alla kommer att skriva memos på gjorda intervjuer. En gång per år samlas alla i arbetsgruppen till en två dagars uppföljning. Då träffas hela arbetsgruppen och går igenom viktiga erfarenheter och kunskaper som vi erfarit utifrån intervjuerna. Centrala teman i diskussionerna liksom gruppens slutsatser dokumenteras och kommer att leda till en utveckling av vårt arbete. På vilket sätt är för tidigt att sia om, men de provintervjuer vi gjort har redan gett oss en del tankar.

Tills processen kommer igång mer rutinmässigt är vi beredda att ta ansvar för att dessa två dagar blir av och att vi vid behov tar in någon utomstående som kan hjälpa oss. Vid den kommande startseminariet i februari tänker vi gå konkret tillväga och bland annat fördela uppdragen att intervjua de fosterbarn där placeringarna upphört 1999 samt dela ut en pärm med vår samtalsguide och våra anvisningar till denna.

Intervjuarbetet och de årliga uppföljningarna tror vi kommer att väcka intresse för en fördjupning av den kunskap som samlats. Vår förhoppning är att vi får möjlighet att genomföra en noggrann utvärdering av våra intervjuer och vårt sätt att arbeta om några år. Detta får i så fall bli ett nytt uppdrag som någon avdelas att göra, frikopplad från ordinarie arbete.

Slutord

Det har varit ett mycket roligt och stimulerande arbete att genomföra. De tankar vi hade när vi startade projektet har blivit förstärkta under arbetets gång. Det känns rätt att utgå från barnens/ungdomarnas historia. Hittills har det bedrivits få studier som har haft den utgångspunkten. Vi ser fram emot att i fortsättningen få ta del av deras kunskap och erfarenhet och tror att vi har massor att lära. Socialsekreterarens viktiga roll i familjehemsvården ser vi som en stor utmaning, där vi genom att få mer kunskap har möjlighet att förändra vårt arbetssätt..

Arbetet har skett i en givande dialog med arbetsgruppen och vår handledare Kristian Tilander. Entusiasmen i arbetsgruppen har varit viktig för oss, eftersom det är där det framtida arbetet skall bedrivas.

PS

2000-02-08

I går hade vi ”startseminarium” med hela arbetsgruppen. Till vår stora glädje uttryckte samtliga att de ville med på resan och såg med spänning fram mot fortsättningen. Flera av socialsekreterarna sa att de blivit glada när de läste rapporten och att det kändes lätt och roligt att sätta igång med detta.

Vi, Monica och Yvonne, fick också gruppens förtroende att vara handledare och inspiratörer under det första året. DS

Referenser

Hansson, B & Knutsson, M (1998) *Så gick det se'n*. Fosterhemsplacerade på 70-talet- hur mår de idag? Helsingborgs kommun, stencil.

Lindén, G (1998) *Att bli fosterbarn i tonåren*. Om frigörelsen från internaliserade föräldraobjekt, Almquist & Wiksell, International, Stockholm, Sweden.

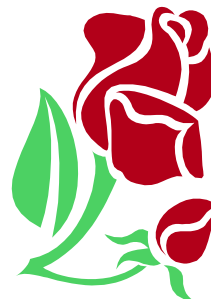
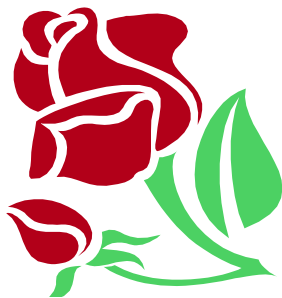
Messing, J & Westlund, P (1997) *Barnavårdens dramaturgi*. Om konsten att strukturera ett arbete. IFO-Dalarna, Dalarnas kommunförbund.

Moberg-Hovmark, U (1996) *Från anknytning till identifikation*. Intervjuer med vuxna ”fosterbarn”. Uppsats. S:t Lukas utbildningsinstitut, diplomutbildning i psykoterapi, Stockholm, stencil.

Vinnerljung, B (1996) *Svensk forskning om fosterbarnsvård*. En översikt. Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS), Liber utbildning.

Zaar, B (1995) *Samtal med fosterbarn*, Allmänna Barnhuset, Stockholm.

SANTALSGUIDE

Januari 2000
Yvonne Asplind
Monica Westberg

Några frågor och svar om intervjuerna med de ”avslutade familjehemsplaceringarna”.

Varför ska vi intervjuar våra ”avslutade placeringar”?

Vi behöver ta till vara barnens och ungdomarnas erfarenheter för att fördjupa och utveckla vår egen kunskap och arbetssätt för att bättre kunna möta de placerade barnens behov.

Informera om den kommande intervjun vid ditt avslutningssamtal alternativt skicka information till dem det berör.

När ska intervjun genomföras?

Cirka ett - två år efter avslutad placering är en bra tid. De första tre månaderna efter en flytt är i regel en smekmånadsperiod. Därefter blir tillvaron svart-vit. Efter ca 1 år är det möjligt att också se vad man har förlorat och reflektera kring olika frågeställningar.

När det gäller yngre barn förkortas dessa tider, och intervjun kan genomföras tidigare.

Ska alla avslutade ”placeringar” intervjuas?

I huvudsak ja, men deltagandet är naturligtvis frivilligt. Undantag är om ett barn flyttar hem till sina föräldrar i en konfliktsituation, och föräldern motsätter sig att barnet intervjuas överhuvudtaget eller att intervjun endast få ske tillsammans med föräldern. Barn/tonåringar som är jourhemsplacerade intervjuas inte.

Ska jag intervjuar ”mina” eller ”andras” barn/tonåringar?

Vi intervjuar i första hand våra egna ärenden. Då tonårsplaceringarna överväger i antal kommer det automatiskt att bli så att flera handläggare gör intervjuer i dessa ärenden. Det kan naturligtvis finnas särskilda skäl som gör att man väljer att intervjuar varandras ärenden. Passa på att fråga om hur de intervjuade har upplevt er relation under placeringen! Det ger värdefull spegling och kunskap.

Hur ska intervjun genomföras?

Låt intervjupersonen välja plats för samtalet. Använd bandspelare om du tycker att det är en hjälp för dig. Stödanteckningar går också bra.

Ge dig en stund före och efter intervjun för att vara väl förberedd.

Gör ett MEMO efter intervjun, dvs. skriv ner egna tankar och reflexioner på vad som kändes väsentligt i samtalet för dig.

Hur ska jag inleda intervjun?

Berätta vem du är, vad du vill prata om och varför. Berätta att vi gör den här intervjun för att vi ska bli bättre på att hjälpa barn och ungdomar som är i familjehem.

Det är viktigt att förmedla att det som sägs i intervjun stannar mellan oss men att det sparas för eventuell framtida forskning. Det är bara om det kommer fram saker som är så allvarliga så det innebär fara för någon som vi behöver prata med någon annan. Om det behövs berättar vi alltid det först för barnet/ungdomen om vem vi pratar med och varför.

Normalisera – Vi träffar alla barn som har bott i familjehem, det finns många som har haft en liknande situation som dig.

Förmedla också att det är värdefullt för oss att få göra intervjun.

Hur ska jag använda samtalsguiden?

Guiden är indelad i 7 områden. Försök alltid att få den intervjuades egen berättelse i första hand. De följdfrågor som finns kan du använda om du tycker att du har någon hjälp av dem. Du kan också använda dem som en checklista och kolla om det är något väsentligt som inte kommit fram under samtalet, och som du vill fråga om.

Flera av barnen har haft traumatiska uppväxtvillkor, vilket ofta medför att de har svårt att se ett sammanhang och att reflektera kring det. För dessa barn är det en god hjälp att använda "livslinjen" som hjälpmedel under samtalet. Börja i kronologisk ordning och ställ konkreta frågor, hur gick det till? vem berättade det? osv istället för frågor om hur något har upplevts och hur det har känts.

Hur ska jag avsluta intervjun?

Ge en positiv feedback. Tacka för intervjun. Tala om att det har varit värdefullt och kommer att hjälpa andra barn.

Har du gjort en livslinje så lämna den till den intervjuade.

Ge ditt telefonnummer och tala om att det går bra att ringa om det dyker upp någon fråga efteråt.

Hjälプ också till att förmedla kontakt om det finns behov av det. Det kan t.ex. vara syskon som efterfrågas eller att det finns behov av en samtalskontakt.

Vad gör jag om det har kommit fram uppgifter om allvarliga missförhållanden?

Tala om att du kommer att prata med dina kollegor först, för att vi behöver vara flera som hjälps åt när allvarliga saker har inträffat. Ge en försäkran om att barnet/ungdomen kommer att få information först innan någon kontakt tas med någon annan.

Vad gör vi med våra memos?

Vi sparar våra memos under året och åker till ett trevligt ställe under 2 dagar varje år.

Gemensamt går vi igenom och sammanställer vad som har kommit fram i våra intervjuer. Det är bra om någon utomstående medverkar under dessa dagar, (t.ex. Kristian från UUC)
Vi pratar fortlöpande om våra tankar och känslor inför och efter intervjuerna i gruppen.

Vad ska detta leda till?

Vår målsättning är att detta ska bli ett lustfyllt och meningsfullt arbete som vi gör tillsammans.

Det ska kännas enkelt och vara en naturlig del i det löpande arbetet under en längre tid i familjehemsgruppen.

Det vi kommer fram till blir en integrerad kunskap i var och en av oss.

Vi kommer att ha spännande och givande metoddiskussioner som kommer att vara användbara i utvecklingen av familjehemsverksamheten.

Samtalsguide

Nusituation

Kan du berätta lite om hur din vardag ser ut idag?

Skola/arbete

Bostad

Fritid/intressen

Vilka personer är viktigast för dig idag?

Placeringen

Vill du berätta något om dina första minnesbilder, när du blev placerad?

Vet du varför du blev placerad?

Vem berättade det för dig?

Vem följde med dig första gången du träffade familjehemmet?

Vart sågs ni?

Vad kommer du ihåg av första mötet?

Hade du själv möjlighet att påverka placeringen?

Vem bestämde vart du skulle bo?

Hade du velat prata mer med din socialsekreterare innan placeringen?

Under tiden i familjehemmet hade du besök av socialsekreteraren.

Vart träffades ni?

Pratade du och din socialsekreterare själva?

Hur ofta?

Vad pratade ni om?

Kunde du ta upp det som var viktigt? Varför - varför inte?

Skulle du velat haft det på något annat sätt?

Har du deltagit i arbetsplansmöten?

Har du kunnat ta upp det du velat, varför - varför inte?

Biologiska föräldrar

Vilka släktingar träffade du, när du bodde i familjehemmet? (föräldrar, syskon, andra)

Hur ofta?

Var träffades ni?

Vad brukade ni göra, när ni träffades?

Vem bestämde när ni skulle ses?

Kunde du påverka detta?

Skulle du velat haft det på ett annat sätt? Hur då?

Vad tyckte dina föräldrar om att du bodde någon annanstans?

Alla barn är ibland oroliga för sina föräldrar. När du funderade över hur dina föräldrar hade det, vem kunde du då prata med?

Familjehemmet

Vill du berätta lite om ditt familjehem?

Vilka bodde där?

Vad brukade ni göra på helgerna?

Vem var hemma när du var sjuk?

Vem gick du till när du var ledsen?

Vem hjälpte dig med läxorna?

Hur var det för dig att leva i en annan familj?

Kommer du ihåg någon gång, när det var särskilt roligt/besvärligt?

Pratade familjehemmet och dina föräldrar med varandra?

Vad pratade de med varandra om?

Vad innebar det för dig?

Har du fått det stöd du velat ha?

Utflyttningen

Vad var det som gjorde att du flyttade?

Vem bestämde?

Kunde du påverka?

Var alla överens? (föräldrar, familjehem och socialsekreterare)

Hur var det för dig att flytta?

Vem hjälpte dig?

Skulle du velat haft det på något annat sätt?

Nätverk

Vem står dig närmast idag?

Om du behöver hjälp med något, vem frågar du då?

Har du någon kontakt med familjehemmet?

Hur ofta?

Vem tar initiativ?

Skulle du önska att det var på något annat sätt?

Hur ser din kontakt ut med dina föräldrar (andra släktingar) idag?

Hur ofta?

Vem tar initiativ?

Skulle du önska, att det var på något annat sätt?

Avslutning

Hur tror du att ditt liv sett ut idag om du inte blivit placerad?

Hur tror du att ditt liv ser ut om tio år?

Om du fick önska fritt, hur skulle du vilja att ditt liv ser ut om tio år.

Är det någon fråga som du vill ställa eller lägga till?

Hur var det för dig att bli intervjuad?

Registeruppgifter

Namn

Födelsenummer

Placerad jämlikt §

Ålder då placeringen inleddes

Placeringens längd

”Tonårsplacering”

Ev omplacering, när

Placering hos släkt/nätverk hos

När avslutades placeringen

Intervjudatum

Intervjun kan ej genomföras p g a

Kommentar:

(brev till myndigt eller snart myndigt fosterbarn)

XXXX XXXXXXXX

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Information om uppföljning av avslutad familjehemsplacering

Vi kommer att höra av oss till Dig om cirka ett år för att göra en intervju. Anledningen är att här i Karlstad önskar vi ha ett samtal med alla som varit familjehemsplacerade. Dina erfarenheter är viktiga för oss att ta tillvara på för att vi skall kunna förbättra vårt arbetssätt.

Med vänlig hälsning

.....

XXXXXXXXXXXXX

Socialsekreterare

(Brev till vårdnadshavare)

XXXXXX
XXXXXXXXXX

Information om uppföljning av avslutad familjehemsplacering.

Vi kommer att höra av oss till Dig om c:a ett år och be om tillstånd att genomföra en intervju med Ditt barn. Anledningen är att här i Karlstad önskar vi ett samtal med alla som varit familjehemsplacerade. Ditt barns erfarenheter är viktiga för oss att ta tillvara på för att vi skall kunna förbättra vårt arbetssätt.

Med vänlig hälsning

.....
Socialsekreterare

(Brev till myndigt fosterbarn)

Socialförvaltningen
Familjerättsenheten
 handläggare:

Karlstad den

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Hej

Jag skriver till Dig för att jag hoppas att Du vill dela med Dig av Dina erfarenheter av hur det har varit att bo i familjehem. Här i Karlstad vill vi samtala med alla barn/tonåringar ett till två år efter avslutad placering. Dina erfarenheter är viktiga för att vi skall kunna se hur vi kan förbättra i vårt arbetssätt. Jag hoppas att Du vill dela med Dig av Dina kunskaper.

Jag kommer att höra av mig till Dig för att göra upp tid och plats som passar Dig. Du kan också själv höra av Dig till mig.....

Med vänlig hälsning

.....

XXXXX XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Socialsekreterare

(brev till vårdnadshavare)

Socialförvaltningen
Familjerättsenheten
 handläggare

Karlstad den

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

XXXXXXXXX XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Hej

Jag skriver till Dig för att jag hoppas att Du vill ge Ditt tillstånd till att jag får träffa och samtala med Ditt barn om hur det har varit att bo i familjehem. Här i Karlstad vill vi samtala med alla barn/tonåringar ett till två år efter avslutad placering. Deras erfarenheter är viktiga för att vi skall kunna se hur vi kan förbättra vårt arbetssätt.

Jag kommer att höra av mig till Dig för att göra upp tid och plats som passar. Du kan också själv höra av Dig till mig.
 tel..xxxxxxx, om du har några frågor.

Med vänlig hälsning

.....

XXXXXXXXX XXXXXXXXXXXXXXXX
 Socialsekreterare